

izpremene kvadrata v krog. Naravna posledica tega etiskega modrovanja so pri Ibsenu tisti papirnati značaji, ki niso nič drugega kot izvrstno govoreči sistemi, in pri gosp. Kristanu tudi. V vsej drami ni niti enega živega in celotnega karakterja ter se celo sicer dosti resnična Slavka v zadnjem dejanju premisli in postane neresnična in nerazumljiva le zato, da postane katastrofa tragična. Romantičnost Ilija Vrankovića je precej riskirana, Bertonj je pisatelj, ker enkrat pove, da išče snovi za storije. Pravica je časnikar in Bondžija trgovec, ker jima je gosp. Kristan podelil v seznamku oseb vsakemu svoje rokodelstvo, in drami bi bilo komaj kaj na škodo, če bi vsi zamenjali svoje zasebne opravke.

Kdor postavi na oder dramo človeške vesti, mora izločiti vse, kar moti pri opazovanju finih duševnih nians, omejiti število oseb na najpotrebnejše, za živahnost dejanja odškodovati z natančno izdelanim dialogom; treba mu je imeti moč mojstra v tehniki. To pogrešamo pri gosp. Kristanu. Dialogi so predolgi ter včasih prebanalni, drugič prepatetični, več oseb je popolnoma nepotrebnih in še te prihajajo na oder priklicane, prižvižgane in pripehane; tehnika sploh zelo škriplje in poka v sklepih, in kdor se je naučil gledati malo natančneje, se mu marsikaterikrat zasvetlika špranja. — Tudi smo že preveč razvajeni od ritmike Ivana Cankarja, da bi ne opazili, kako nenakomerno se poganja dikcija gosp. Kristana v zrak, da takoj zopet pade in si pomaga dalje, kakor ve in zna; ta neumerjeni jezik nam zveni tuje.

Kljub temu prav dobro razumemo veselje, ki je odmevalo iz kritik po prvi predstavi „Katona Vrankovića“. Resnica je namreč, da ni sedaj pri nas niti enega človeka, ki bi bil sposoben pisati roman, razen Finžgarja, kakor ni niti enega, ki bi mogel pisati dramo, razen Medveda. Je tako, četudi bi naš Montmartre utegnil protestirati, in je dalje tudi res, da je tega kriva brezmiselnost naših slovstvenikov in njihova bahava neizobraženost. Nikakor nečemo s tem začeti nanovo pesmi, stokrat pete o moderni sploh in slovenski posebe, ampak reči nam je samo to: Gosp. Etbin Kristan je bil po dolgem času prvi, ki je znal pograbit psihološki problem in ga vdihniti v dramo, ker je bil prvi, ki je znal misliti. Prvi je bil, ki si je upal s svojo dramo reči, da formalistiško slovstvo ne zadostuje.

Franc Bregar.

0930

Hrvaška.

Knjige „Matica Hrvatske“.

Ferid Maglajlić: „Iz staroga vilajeta.“ Pri-povijesti. — Zabavna knjižnica „Matica Hrvatske“, sv. CCVI—CCVIII., 8°, str. 176. — Ker želi Matica tudi med mohamedanskimi Hrvati vzgojiti svoje čitateljstvo, je izdala že nekoliko knjig iz narodnega življenja v Bosni in Hercegovini, ki so jih napisali pisatelji mohamedanci. Pa tudi druge čitatelje te knjige zanimajo, ker je Bosna zanje zemlja polna zanimivosti, razsvetljena še z romantično svetlobo, — prehod zapada k orientu. Pisatelj je knjigo: „Iz staroga vilajeta“ (zemlje, kraja) nazval povesti, vendar to niso povesti, nego krajše in daljše črtice, od katerih te nekatere zelo spominjajo na Turgenjeve: „Lovčeve zapiske“. Maglajlić

je dober in okreten pripovedovalec, dobro črta prirodo in značaje, pogovori so mu naravni in narodni in čeravno ne išče izrednih efektov, vendar se mnoga njegova črtica prijemlje ljudskega srca. Jaz ne bi v zbirko uvrstil „Priča jednog komadića zemlje“, lepo fantazijo o preteklosti Bosne, ker ima čisto drugačen značaj od drugih črtic. Tudi „U surgun!“ (progonstvo) ne spada sem, ker se tu opisujejo na zgodovinski način notranji boji bosenske krajine proti redoviti turški vojski po l. 1848. „Nišan (grobni spomenik) pokraj ograde“ opisuje na nežen način ljubezen soproga k pokojni ženi. V drugi črtici (Izvan svega svijeta) pripoveduje pisatelj, kako Mehmed Kujundžić v jezi ubije človeka in se po prestani kazni vrača na svoj zapuščen dom, povsem prerojen. Z vso ljubeznijo se loti rokodelstva, ki se ga je v kaznilnici naučil, in se naposled oženi z deklico, ki je še vedno na njega čakala. Ni verjetno, da ne bi sestra že poprej povedala Mehmedu, da ga Refika še vedno ljubi (str. 25). Prav posrečila se je pisatelju črtica: „Hudam“. Bogati Reuf-beg hoče oženiti siroto Šemso, vendar njegov oče noče nikakor v to privoliti. Sin premaga vse ovire, a oče v svoji trdovratnosti ne popušča, vendar pošilja po ženi sinu 2000 gl., rekši ji, naj mu ne pove, da je od njega, in poroča: „nek se ne odbija posve od ove kuće, bar za početak, nek svijet ne zna...“ Prirojena očetovska ljubezen se bojuje tu s trdovratnostjo in ošabnostjo. Dobe se tudi taki značaji. Ginljiva je črtica: „Onaj teški čas“, kako gre pisatelj k smrtni postelji svojega nekdanjega prijatelja, ki ga je pred več leti hudo razžalil. On ga tolaži: „Bog uvijek može pomoći!“, toda prijatelj odgovarja: „Ali vidiš, brate, on to čini, samo kad čovjek zavrijedi... Ja nisam baš ničim zavrijedio njegove milosti“... vendar naposled, ko izve, da mu je prijatelj odpustil, lahko umre.

„Bruka“ je žalosten odlomek iz življenja zapeljane deklice. „Hamid“ in „Atmadža“ (sokol) bi povsem spadali med „Lovčeve zapiske“. V „Hamidu“ nam je živo opisana nezgoda na lovu in kako oče naposled svojemu sinu odpušča; a v drugi črtici, kako se materinsko srce nikdar ne goljufa. Sin uboge starke je bil obsojen kot ubijalec, vendar je naposled prišla na dan njegova nedolžnost, v veliko zadoščenje njegove matere, ki si ni mogla misliti, da bi njen sin kaj takega storil. V „Inoči“ (če ima mohamedanec več žen, je ena drugi inoča) nam pripoveduje, kako v hiši Sulejmana bega vlada prava sreča in božji blagoslov, le nekaj manjka — otrok ni. Beg se dolgo bojuje sam s seboj, ker ljubi svojo ženo Esma in je ne bi rad razžalostil, ali naposled se vendar zaradi naslednikov oženi še z drugo. Na dan druge ženitve odide Esma iz hiše. Nova žena Hatka je res begu povila sina, ali s tem žrtvovala svoje življenje. Pred smrtjo je poslala bega po Esma in je težko čakala. Smrt ju je zblížala. „Uzmi dijete“ — rekla ji je. „Njegovo je... Budi mu majka.“ In volja pokojnice je bila Esma sveta zapoved. V vseh črticah nam opisuje pisatelj mohamedance, le v črtici „Na selu“ pripoveduje nam o dveh svojih kmetih katolikih in o njunem družinskem življenju. Zadnja črtica je „Puščenica“ (ločena, odpuščena žena, ki se zopet lahko omoži). Zejnil-aga in njegova žena sta že vse poizkušala, da popravi svojega pokvarjenega, nerednega sina Ibrahima, naposled sta si mislila, morda žena to napravi, kar midva ne

moreva, in ga oženila. Vendar tudi žena je bila pre-slaba, da popravi napake vzgoje in izkorenini stare razvade, vsa njena blagost in potrpežljivost nista nič izdali pri divji, zapravljeni naravi in ona se naposled po prestanih mnogih mukah zopet vrne v očetovo hišo.

Velikih idej zastonj iščeš v teh črticah, vendar natančen odsvit narodnega življenja med mohamedanci v Bosni, ki ima mnogo zanimivosti. Z umetniške strani se ne da tem črticam nič oporekati, le Slovenca bodejo pri čitanju morda ovirale mnoge turške besede. Hrvatje so s Feridom Maglajlićem dobili v krog svojih pisateljev mohamedanca z lepimi pisateljskimi zmožnostmi.

Janko Barle.

Od druge strani smo dobili sledečo oceno:

To zbirko skoro izključno moslimskih novelet je Matica nagradila z ustanovo Dušana Kotura, in po zaslugi. Treba je brati knjižico, da človek spozna, kako so čisti umetnosti škodljiva vsa vprašanja in vsi problemi, ako se ne tičejo neposredno njegovega srca, in da tudi izprevidi, kako smo se s svojo afektiranostjo v slogu in čustvu odtujili naravi, ki je pravo umetnost došla pri prvem kriku in ki ji bo vrgla tudi zadnjo pest prsti na grob. Naša kritika je že do zoprnosti ponavljala, da je treba nazaj k ljudstvu in nazaj k življenju, a kaj hoče pravzaprav s tem reči, je vedela komaj ona sama. Ni ga pisatelja, tudi danes ne, ki bi mislil še tedaj, kadar mu je glava popolnoma mrzla — in to se zgodi včasih — da so res le mali literarni krožki poklicani leposlovje soditi in uživati ali da ne bo vedno zdravo in enakomerno-krepko utripanje velikega srca človeštva ostalo navekomaj edino pravi takt v himni lepote. Ne, temveč naši literatje sami čutijo, da je marsikaj v našem slovstvenem zraku, kar ne diši, a manjka vzgoje in zgledov. Splošno so tuje literature razen nemške, ki jo pa zagreni šola, skoro neznane, naše slovstvo se je pogreznilo v samo sebe in se je vzkalilo, davnih tradicij, ki pri vsakem narodu čistijo in razkužujejo, kadar se splošni okus začne kvariti, pa pri nas sploh ni. Kdo je mar že bil v ljudstvu, ki bi bil vreden in sposoben, da se potomci šolajo ob njem? Ali Jurčič, ali Kersnik, ali Stritar, ali Tavčar?

Pri Hrvatih je precej drugače. Njihovo slovstvo je staro ter preizkušeno v času, in ko so se koncem prejšnjega stoletja tudi pri nas na jugu začele križati razne slovstvene smeri, ki so pristrujile iz Evrope, so bile med Hrvati že izkopane dosti globoke struge, da se vode zopet mirno odtečejo, kadar se povodenj po-leže. Tudi Ferid Maglajlić ni prvi, ki je popisoval bosensko moslimsko življenje, a s tolikim čustvom, ne vemo, da bi ga kdo pred njim. To so drobne povesti, spisane na dušek in s svežim čustvom, brez lepo-besedičenja, mikroskopične psihologije, čudnih zapletkov in celo brez duhovitosti, s katerimi nas včasih davijo obupani pisatelji, kadar hočejo nadmodriti svet in sebe. Zdi se, kakor bi Maglajlić ne bil pridejal niti ene besede iz sebe in niti enega dogodka — vsled česar je tudi kompozicija semintja manj zadovoljiva, kot n. pr. pri „Nišanu pokraj ograde“ in „Puščenici“ — ker vse teče tako naravno in resnično. Sam Bog vedi, kaj je v teh malih povesticah tako čudežnega! Ali tisti lepi bosenski jezik, ves prepleten z miloglasno turščino, ali skrivna ljubezen, ki pri Maglajliću še vedno ljubi mesečino in dobro besedo, ali družinska radost in žalost po visokih turških hišah, ali čar idealno na-

dahnjene dobrote, s katero pisatelj gleda in popisuje življenje? Ali vse? To je gotovo, da je Maglajlić jako krepka osebnost, in jaz se ne bojim — na lastno odgovornost in kolikorkoli je drzna — postaviti njegov „Nišan kraj groba“, „Bruka“, „Inoča“ in „Na selu“ Turgenjevu in najboljšemu, kar je napisal Maupassant, ob bok. Ljudi, ki občutijo semintja potrebo ozreti se po lepi knjigi, opozarjam na Maglajlića; preko jezikovnih težav bo za silo pomogel mali slovarček turških besed, ki stoji ob koncu.

Franc Bregar.

Knjige društva sv. Jeronima za 1. 1909.

1. „**Danica.**“ Koledar in ljetopis društva svetojeronimskega za god. 1910. O njej sem obširneje izpregovoril v zadnji lanski številki.

2. „**Kruh nebeski.**“ Molitvena i poučna knjižica. Složio ju Josip Celinščak, svečenik družbe Isusove. — 12°, str. 480. Društvo je izdalo že pred več leti prekrasni Kanižličev molitvenik: „Pobožnost molitvena“, ki ga pa narod ni tako sprejel, kakor je odbor pričakoval. Molitvenik je preobširen, jezik morda za kaj-kovce malo pretežak, a kar je glavno, narod še vedno pričakuje, da mu daš v roke gotovo knjigo in tako si menda tudi molitvenika ne more misliti, da ne bi bil vezan. Tej njegovi želji bode ustregel molitvenik: „Kruh nebeski“, ki ga sprejme vsak društveni člen v ličnem vezu. V molitveniku, okrašenem tudi z lepimi slikami, najdeš raznovrstne pobožnosti, katere bodo narodu v raznih prilikah dobro došle, kratek krščanski nauk in razne svete pesmi. Upam, da se bo ta molitvenik razširil in omilil med hrvaškim narodom.

3. **Biblijska povjest.** Knjiga I. Od stvorenja svijeta do Davida. Napisao dr. Dinko Gudek. — Vel. 8°, str. 220—390. — Pisatelj je pri sestavljanju biblijskih zgodb izbral zlato srednjo pot in je v drugem delu prve knjige obdelal zgodovino Izraelcev od Jozveta do Davidove smrti. Pisatelj se kolikor mogoče naslanja na besedilo sv. pisma, pripovedovanje mu je zanimivo, jezik lep. Želel bi pa, da se malo več truda posveti slikam, ki so zelo meglene in nerazločne.

4. **Poučni razgovori.** IV., 8°, str. 94. — Na prvem mestu dokazuje urednik Ferdo Rožić v kratkih pogovorih bivanje božje, kakor je lani govoril o veri. Učitelj Kvirin Broz poučuje v kratkem članku kmeta, naj na polju ne dela preveč ozkih krajev. Pravna črtica Miroslava Danića: „Doslavno uzdržavanje“ daje navodila onim, ki si žele, ko izročajo svoje premoženje drugemu, izgovoriti do smrti kake pravice. Prav zanimiv je članek našega rojaka Ed. Engelmana: „Bjesnoća“ (steklina), ki daje potrebni pouk narodu o tej strašni in še vedno česti bolezni. „Pčelarske mrvice“ bodo razveselile umnega čebelarja, a članek „Naš ustav“ bo poučil danes, ko se mora tudi kmet baviti kolikor toliko s politikom, o najvažnejših državnih uredbah.

OS90

Iz drugih književnosti.

Dantes poetische Werke. Neu übersetzt von Richard Zoosmann. I.—III. Band: Die Göttliche Komödie. IV. Das Neue Leben. — **Dantes letzte Tage.** Eine Dichtung von Richard Zoosmann. Ker prina-